

Politikvinnene på 1960-tallet: Uten trening - men bevæpnet

I 1958 ble kvinner formelt likestilt med menn i politiet, til sterke protester. Politikvinnene skulle løse de samme oppgavene som politimennene, men hadde verken den nødvendige fysiske styrken, våpen, klær, utstyr eller trening. Dermed måtte politikvinnene finne andre løsninger.

Den kvinnelige politiaspiranten Margrethe Eik Nordbø patruljerer med mannlig kollega på Nordre gate i Trondheim i 1962., Foto: Schrøder, Eier: Sverresborg Trøndelag Folkemuseum

«Landsstyret mener prinsipielt at politiyrket i sin alminnelighet ikke egner seg for kvinner.»

«Velkomsttalen» i Norsk politiblad var ikke akkurat hjertelig, etter at kvinner i 1958 ble formelt likestilt med menn ved ansettelse i politiet.

Det var allerede flere kvinner som jobbet i etaten. Disse var uten uniform, og arbeidet gjerne ved sedelighetsavdelinger, eller som kontoransatte. Men nå skulle de likestilles ved opptak og opplæring og settes til samme tjeneste som menn i uniformert ordenstjeneste.

Politikvinne Harriet Saxhaug fotografert for magasinet Alle Kvinners serie "Yrker" på Victoria terrasse i 1959.
Foto: Rigmor Dahl Delphin, Oslo Museum

I artikkelen «Kvinnens plass i politiet i lys av arbeidsmetoder» i Tidsskrift for kjønnsforskning nr. 1/2016 skriver Christin Thea Wathne om kvinnenes inntreden i politiet.

Hvordan var det å være blant landets første politikvinner? For å svare på det studerte Wathne politiets egne fagblader, og dybdeintervjuet ti politikvinner og to politimenn som alle hadde hatt et langt yrkesliv i politiet, ni av kvinnene i uniform, én uten.

De hadde vært med på overgangen fra et røft politi som brukte muskler, til den mykere nærpolutimodellen som ble innført på slutten av 1970-tallet. Og de fortalte om en virkelighet de færreste hadde godtatt i dag.

– Mange begynte med å si at de hadde hatt det fint, og at det ikke var noen problemer. Men dette var jo langt tilbake i tid, og flere hadde nok ikke reflektert så mye over det. Jeg tror noen ble litt forundret selv, når de begynte å tenke gjennom hvordan det var før, sier Wathne.

Trengte arbeidskraft

«(...) [Y]rkeskvinner bør være bare ugifte. Gifte kvinner og mødre med barn bør ha nok å gjøre i sitt hjem. Den fritid de kan skaffe seg der må de kunne bruke på annen måte enn å konkurrere med mannen i arbeidslivet. Gi politiet den nødvendige utrustning og rettsbeskyttelse, rimelig lønn og gunstige arbeidsvilkår (...), så tror jeg de tomme plasser kan fylles med nødvendig, dyktig og brukbar mannlig arbeidskraft». (Mannlig politibetjent i Norsk Politiblad 1959 Nr.11).

Kvinnenenes inntreden i politiet var en nødvendighet, inspirert av tilsvarende ordning i Sverige. Industrialisering ga befolkningsvekst i byer og tettsteder, noe som førte til økt kriminalitet.

Politiet måtte rekruttere, og kvinnene ble en billigere løsning enn for eksempel økte lønninger. Den interne motstanden mot endringen var stor, og blant annet begrunnet med frykt for at kvinner ville ta de lette oppgavene, de som tidligere var tildelt eldre betjenter som et slags privilegium.

Pistol uten opplæring

Dermed ble det stilt tydelige krav om at opplæring, arbeidsoppgaver og lønn skulle være lik for kvinner og menn. Slik ble det likevel ikke i praksis. En av Wathnes informanter forteller at hun til tider opplevde situasjonen som uforsvarlig. Mens mennene fikk opplæring i utrykning og våpenhåndtering, hadde kvinnene kun teori å lene seg på:

«Vi hadde ikke utrykningsutdannelse, og det kom ikke før i 1972. Da jeg begynte i politiet, og det ble ropt at det var postalarm eller bankalarm, ble vi bare puttet inn i bilen. Jeg husker at vi hadde en pistol i hånda. Visste ikke om den var sikra eller ikke sikra (...). Der satt man jo og klikka, og skulle se om den var lada og alt det der i bilen. Vi visste jo knapt foran og bak på et våpen. Ledelsen var veldig svak og dårlig når det gjaldt slike ting. De burde i hvert fall ha nektet oss det, når vi ikke hadde lært håndtering av våpen. (...) Etter 1972 ble det første kullet uteksaminert, så jenter før det hadde ikke forutsetning for å klare hverken å finne folk eller... Vi hadde ikke lært orientering, ikke lært skyting og ikke kunne vi redningstjeneste, kunne ingenting praktisk. Vi kunne kun den teorien fra politiskolen.»

Kvinnelig politikonstabel dirigerer trafikk på Jernbanetorget i Oslo tidlig på 1960-tallet. Foto: Sølve Harm, Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek

Trøbbel med uniformen

En annen forskjell, var uniformen: Politimennene hadde støvler og bukser, mens -kvinnene hadde korte støvletter eller små sko, og skjørt. Uniformen var tidstypisk, men samtidig kald og uhensiktsmessig.

– Du kunne ikke løpe etter tyver i skjørt. En av mine informanter fortalte at hun ble sittende fast i et gjerde og måtte få hjelp fra en kollega til å komme ned igjen. Det var selvsagt ydmykende. Derfor ønsket kvinner seg uniformsbukser, forteller Wathne.

Politikvinnene gjorde da også sitt stille opprør. Da miniskjørtmoten kom, la mange opp skjørtene, andre brettet dem i linningen. Dette ble imidlertid slått ned på. Skjørtelengden ble målt, og ble den funnet for kort, måtte kvinnene pent justere den ned igjen.

– En førstebetjent som så seg nødt til å kalle inn en av politikvinnene fikk, ifølge mine informanter, tilnavnet “Skjorte-Jakobsen” fordi han måtte ta seg av den såkalte skjørtesaken, forteller Wathne.

Først i 1973 fikk også kvinnene uniformsbukser.

“

– Du kunne ikke løpe etter tyver i skjørt. En av mine informanter fortalte at hun ble sittende fast i et gjerde og måtte få hjelp fra en kollega til å komme ned igjen.

Den myke metoden

Med mindre trening og dårligere materielle forutsetninger enn sine mannlige kollegaer, måtte kvinnene også ty til andre arbeidsmetoder, forteller Wathne.

– De skulle løse de samme oppgavene, men hadde verken den nødvendige fysiske styrken, våpen, klær, utstyr eller trening. Dermed måtte politikvinnene finne andre løsninger.

Wathne skriver om det hun kaller den myke metoden. Denne metoden er basert på empati med klienten og minst mulig maktbruk, i motsetning til den røffe metoden som rådet. Kvinnene brukte overtalelse, der menn brukte knyttnever.

Og etter hvert som politirollen endret seg i mer humanistisk retning på slutten av 1970-tallet, var det kvinnes arbeidsmetoder som ble normen.

«Mens bruk av verbal eller fysisk makt var de legitime arbeidsmetodene på 1950-tallet, ble etter hvert dialog med publikum foretrukket, med fysisk makt begrenset til situasjoner der andre tilnærminger var forsøkt», skriver Wathne.

Jålejenter med lange negler

Pionerkvinnene hadde også ulike strategier for å takle det mannsdominerte arbeidsmiljøet. «Fordi det i liten grad fantes kvinnelige rollemodeller i politiet før 1958, er det rimelig å anta at kvinnene adopterte etablerte forestillinger om kvinnetyper i politiet», skriver Wathne.

Ut fra informantenes beretninger om seg selv og andre politikvinner i relasjon til kjønn, deler Wathne kvinnene inn i fem idealtyper: «De sporty», «de mannhaftige», «jålejentene», «de puslete» og «de lettsindige som innledet for mange kontakter».

Jålejentene beskrives som kvinner som er opptatt av femininitet, gjerne med lange negler som de helst ikke vil skitne til. Disse kvinnene så ikke likestilling i arbeidsoppgaver som noe mål, men ønsket snarere å forskånes mot visse typer oppdrag, som bankalarm og husbråk.

De puslete beskrives som materialiseringen av det svake kjønn. Også disse måtte forskånes for tøffe oppdrag som følge av fysisk og psykisk utilstrekkelighet.

Den lettsindige idealtypen blant politikvinnene utførte arbeidet sitt på en såkalt feminin måte. De hadde, ifølge Wathne, ord på seg for å ha begynt i politiet bare for å finne en mann.

“

De lettsindige hadde ord på seg for å ha begynt i politiet bare for å finne en mann.

Wathnes informanter var klare på at de anså det som svært viktig å bevare et godt rykte, noe som innebar å unngå nære relasjoner til mannlige kollegaer.

– En av dem opplevde å få et uheldig og usant rykte på seg. Hun gikk til tillitsvalgte, og det ble en sak. Det endte med at han som hadde satt ut ryktet måtte trekke det tilbake offentlig.

Kategoriseringen av de ulike typene politikvinner kan fremstå som brutal, men Wathne mener pionerene ikke hadde «råd» til å problematisere hvordan enkelte av de kvinnelige kollegaene ble omtalt.

– De hadde mer enn nok med å klare seg selv. I tillegg var det jo så få kvinner at de gjerne ble stående alene, hvis ikke mannlige kolleger tok dem i forsvar.

Måtte være kvinne nok

Med unntak av én informant, som kan falle inn under kategorien mannhaftig, kategoriserer Wathne sine kvinnelige informanter som sporty. De sporty var iherdige i tjenesten og gjorde jobben som forventet, eller litt bedre. Samtidig bevarte de sin kvinnelighet, og satte klare grenser for politimennenes grove historier og initiativ til sosial omgang. De mannhaftige forsøkte å gjøre jobben på samme måte – og med de samme metodene – som sine mannlige kollegaer. Dette kunne oppleves som provoserende, forklarer Wathne.

– Det komplekse i politikvinnenes arbeidssituasjon kommer til syne i forventningen om at de skal være kvinnelige, og samtidig utføre arbeidet på en tilfredsstillende måte, i henhold til en maskulin standard. De såkalte mannhaftiges streben fanget dem i den ukvinnelige kategorien, som trolig på den tiden opplevdes som psykologisk og sosialt belastende, på grunn av manglende aksept fra både kvinnelige og mannlige kolleger.

Må fortsatt ivareta kjønnet

Wathne tror de samme mekanismene spiller inn i dag, selv om grenser for kjønn er endret og utvidet.

KVINNER I POLITIET

- Den første kvinnen i politikorpset ble ansatt i 1910 i Kristiansand.
- På 1960- og 70-tallet utgjorde kvinner 3-4 prosent av de politiansatte.
- Politietaten hadde i 2016 24 prosent kvinner blant de ansatte.
- Andelen kvinner inntatt på politihøgskolen er ca. 44 prosent (2015).
- I underkant av 30 prosent av politilederne er kvinner.

POLITIETS ARBEIDSMETODER

På slutten av 1970-tallet, gikk politiet fra makt- og kontrollmodellen, med mye fysisk maktutøvelse, mot nærpolitimodellen. I denne modellen ble det lagt vekt på forebygging, og politiets arbeid ble desentralisert.

I dag er politiet på vei over mot ekspertmodellen. Her er det det kunnskapsbaserte politiarbeidet som vektlegges.

– Jeg tror det fortsatt er den samme strategien som fungerer: Du må gjøre jobben, samtidig som du ivaretar kjønnet ditt.

Hun understreker at politijobben har forandret seg. I dag er det helt andre vilkår, og kvinner og menn er likestilte med tanke på utdanning og opplæring. Men ennå er det mye å ta tak i, mener Wathne, og trekker spesielt frem kjønnsubalanse i politiledelsen.

– Kvinners lave antall blant ledere og spesialister tilsier at det trengs studier på om den forestående politireformen bidrar til en bevegelse i måten kjønnsymboler er viklet inn i politiets arbeidsmetoder. En bør også undersøke hvordan slike symboler eventuelt utspiller seg innenfor den formelle styrings – og ledelsesdiskursen, og de mer uformelle politidiskursene.

Wathne påpeker at vilkårene for å gjøre en god jobb kan være diskriminerende, selv om ingen stiller spørsmål ved dette.

– Hvem får tilbud om kurs? Hvilke forestillinger finnes i politiet om hva som er viktig ved ansettelse av ledere? Her som andre steder, må det skapes gjennomsliktige prosesser, slik at man hele tiden

kan ettergå vurderingene som blir gjort.

Kvinne nok, norsk nok

Wathne tror også det kan trekkes en viss parallell mellom kvinnenenes inntog i politiet i sin tid, og rekruttering av personer med annen etnisk bakgrunn i dag.

– I likhet med at man ønsket kvinner som balanserte det å være kvinne med å oppfylle politirollens krav, ønsker man nå etniske minoriteter som er «norske nok» til å oppfylle forestillinger om hva det er å være en god politimann/kvinne.«Landsstyret mener prinsipielt at politiyrket i sin alminnelighet ikke egner seg for kvinner.»

Artikkelen er en redigert versjon av denne artikkelen fra Kildens nyhetsmagasin: [Ingrid S. Torp: De første politikvinnene: Uten trening - med våpen, Kilden kjønnsforskning.no, 6. april 2016.](#)

Se også

- [Politifullmektigen](#)

Kilder

- [Wathne, Christin Thea, Kvinners plass i politiet i lys av arbeidsmetoder, Tidsskrift for kjønnsforskning, 01/2016](#)

ARBEIDSLIV

Av Ingrid S. Torp, 2016

Last ned | Del

Meldinger ved utskriftstidspunkt 23. oktober 2026, kl. 00.18 CEST

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.